

«Κοινός» ἢ σύγχρονος ἑορτασμός τοῦ Πάσχα;

A

Πολύς λόγος γίνεται σχεδόν κάθε χρόνο γιά ἕναν κοινό ἑορτασμό τῆς μεγάλης ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν καί τῶν λοιπῶν χριστιανῶν. Τό πρῶτο ἐρώτημα τό ὅποιο προβάλλει εἶναι ἄν ὁ χαρακτηρισμός «κοινός» εἶναι ὀρθός καί ἐάν ἀκριβολογεῖ. Γιατί πρέπει νά ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας τό ἀρχαῖο ρητό: «Ἀρχή σοφίας ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις» καί μάλιστα στήν ἑλληνική γλώσσα.

Μέ τόν χαρακτηρισμό «κοινός» προφανῶς καί προχειρῶς προτείνουν νά ἑορτάζεται τό Πάσχα τήν ἴδια ἡμέρα ἀπό ὅλους τούς χριστιανούς. Δηλαδή συγχρόνως, τήν ἴδια μέρα. Ἐπομένως κάλλιστα θά μιλούσαμε γιά ἕναν σύγχρονο ἑορτασμό τοῦ Πάσχα. Καί λέμε αὐτό, γιατί ὁ ὅρος σύγχρονος εἶναι πιο συγκεκριμένος, ἐνῶ ὁ ὅρος κοινός εἶναι πιο ἀόριστος ἢ μάλλον πιο εὐρύτερος. Μπορεῖ νά ἐννοήσῃ κάποιος καί τόν ἀπό κοινού ἑορτασμό μεταξύ δύο μερῶν στόν ἴδιο χῶρο, καί ὄχι μόνο στόν ἴδιο χρόνο.

Αὐτή ἡ διαφορά γίνεται καλλίτερα αἰσθητή, ὅταν μιᾶμε γιά κοινή θεία Λειτουργία ἢ γιά σύγχρονη θεία Λειτουργία. Σύγχρονες θεῖες λειτουργίες ἔχουμε καί κάνουμε καί σήμερα τουλάχιστον κάθε Κυριακή καί μέ ἄλλα δόγματα, ἀλλά δέν λέμε ὅτι κάνουμε κοινές θεῖες λειτουργίες. Ὁ ὅρος, λοιπόν, κοινός εἶναι παραπλανητικός, μπορεῖ νά μᾶς περιπλέξει, ἐνῶ ὁ ὅρος σύγχρονος ἀποδίδει καλλίτερα τά πράγματα. Ἀκριβολογεῖ περισσότερο.

Καί τώρα ὡς πρὸς τήν οὐσία: Σύγχρονο ἑορτασμό τοῦ Πάσχα μποροῦμε μέ κατάλληλες συνεννοήσεις καί συμφωνίες ἀστρονομικές-ἐπιστημονικές καί διεκκλησιαστικές νά πραγματοποιήσουμε οἱ χριστιανοί εὐκολότερα, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὑπάρχουν οἰκογένειες ἀπό μεικτούς γάμους, π.χ. Ὁρθοδόξου καί Ρωμαιοκαθολικοῦ. Ἐπομένως ἑορτασμό τήν ἴδια μέρα, τήν ἴδια Κυριακή, μποροῦμε νά καθορίσουμε.

Συγκεκριμένης ὅμως καί σταθερῆς ἡμερομηνίας τοῦ χρόνου δέν μποροῦμε νά προσδιορίσουμε, γιατί, ὅπως εἶναι φυσικό καί γνωστό, ἡ ἑορτή τοῦ Πάσχα ὅπωςδήποτε γίνεται Κυριακή. Ἄλλωστε καί τήν κάθε Κυριακή ἑορτάζουμε τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου καί δέν θά τήν ἑορτάσουμε τό Πάσχα; Τό πρόβλημα ὅμως στό μή μόνιμο καί μή σταθερό καθορισμό μιᾶς συγκεκριμένης ἡμερομηνίας ἔγκειται στό γεγονός ὅτι οἱ Κυριακές τοῦ χρόνου (τοῦ κάθε χρόνου) δέν συμπίπτουν στήν ἴδια ἡμερομηνία.

Ἐκτός ὅμως ἀπ' αὐτό γιά τόν προσδιορισμό ἑνός σύγχρονου ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά λάβουμε ὑπ' ὄψη καί ἄλλες

δύο προϋποθέσεις-παραμέτρους πού ἔχουμε ἀπό τούς θείους καί ἱερούς κανόνες (ζ' ἀποστολικό καί α' Ἀντιοχείας) τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτσι ὁ ζ' (7ος) ἀποστολικός κανόνας, ὁ ὁποῖος ἐπικυρώθηκε καί ἀπό τήν Πενθέκτη Οἰκουμ. Σύνοδο ὀρίζει: «Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος τήν ἀγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρό τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσει, καθαιρείσθω». Καί μὴν πεῖ κάποιος ὅτι ὁ κανόνας ἀφορᾷ μόνο τούς κληρικούς, γιατί ὁ α' (1ος) καν. τῆς Ἀντιοχείας ὀμιλεῖ κατὰ λέξη καί «περὶ τῶν Λαϊκῶν».

Ὡς πρὸς τήν αἰτιολόγησιν αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στό «Πηδάλιον» (σελ. 10) γράφει στήν ἐρμηνεία του: «Ὑστερα μὲν ἀπό τήν ἰσημερίαν (ἐορτάζομεν), διατί, ἡ ἰσημερία μέ τό νά ἦναι μέτρον διαιρετικόν τοῦ τελείου ἐνιαυτοῦ, ἀνίσως πρό τῆς ἰσημερίας ἐορτάσωμεν, κάμνομεν δύο φοραῖς Πάσχα εἰς τόν αὐτόν χρόνον, καί ἀκολουθῶς δύο φοραῖς σημαδεύομεν τόν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐάν δέ μετὰ τήν ἰσημερίαν ἐορτάσωμεν, ἕνα μόνον Πάσχα κάμνομεν τόν χρόνον, καί ἀκολουθῶς ἕνα καταγγέλλομεν τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ».

Ὡς πρὸς δέ τήν προϋπόθεσιν ὅτι πρέπει νά ἐορτάζουμε μετὰ τούς Ἰουδαίους αἰτιολογεῖ ὡς ἐξῆς καί ἱστορικῶς στήν ἴδια ἐρμηνεία: «Ἐπειδή καί κατ' αὐτήν τῶν πραγμάτων τήν ἀλήθειαν, πρῶτον τότε οἱ Ἰουδαῖοι τό ἐδικόν τους πάσχα ἐώρτασαν, καί ὕστερον ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις ἐγένε, τῆς ὁποίας τύπον καί ἐνθύμησιν φέρει τό πάσχα ὁποῦ τώρα κατ' ἔτος ἡμεῖς ἐορτάζομεν».

Ἐπομένως τό νά ἐορτάζουμε συγχρόνως, τήν ἴδια Κυριακή τοῦ ἴδιου χρόνου, τό Πάσχα ὅλοι οἱ χριστιανοί εἶναι δυνατόν νά καθοριστεῖ. Αὐτά, νομίζουμε, εἶναι ἀρκετά ὡς πρὸς ἕναν σύγχρονο ἐορτασμό τῆς μεγάλης ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ὡς πρὸς ἕναν ὅμως κοινό ἐορτασμό τοῦ Πάσχα —μέγα κατόρθωμα— χρειάζονται καί ἄλλες προϋποθέσεις, τίς ὁποῖες ἐγκαινίασαν οἱ Ἀθηναγόρας ὁ Α' καί Παῦλος ὁ ΣΤ' καί τίς ὁποῖες παραθέτουμε ἐν συνεχείᾳ.

B

Ἐδῶ καί 55 περίπου χρόνια (τό 1965) συνέβη ἕνα «βαρυσήμαντο ἱστορικό γεγονός»¹, ὅπως τό χαρακτήρισε ἡ Θεολογική Σχολή τοῦ

¹ Ἡ Θεολογική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν «κατά τήν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 10ης Δεκεμβρίου 1965 ἐχαιρέτησε τό βαρυσήμαντον ἱστορικό γεγονός τῆς ἄρσεως τῶν ἀμοιβαίων ἀφορισμῶν μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Πρεσβυτέρας καί τῆς Νέας Ρώμης ὡς μέγα βῆμα ἐν τῷ διαλόγῳ τῆς ἀγάπης καί ὡς

Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μεταξύ τῆς Ἀνατολικῆς καί Δυτικῆς Χριστιανοσύνης. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ὁ Α' μετά καί τή συνάντησή τους στή Ἱεροσόλυμα (στήν «ἀγία γῆ», τό 1964) ἤρε, ἀκύρωσε, ἔλυσε, μαζί μέ τόν Πάπα Ρώμης Παῦλο τόν ΣΤ' τά ἀναθέματα τοῦ 1054 μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν Ρώμης καί Κωνσταντινουπόλεως.

Μετά τό γεγονός αὐτό καί κάθε χριστιανός ἀπό τότε καί μέχρι σήμερα μαζί μέ τόν ἀείμνηστο καθηγητή Νικόλαο Νησιώτη ἔχει τήν ἐλπίδα «ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη (τῆς ἄρσεως) θά εἶναι ἀπαρχή καλῆς θελήσεως τῆς Ρώμης νά ἄρη ἐν ἀγαθῇ θελήσει καί ἄλλα ἀναθέματα **ἀμοιβαίως** (τουτέστι ἡ Ἀνατολή γιά τή Δύση καί ἡ Δύση γιά τήν Ἀνατολή)»².

Τό ἐπόμενο ἔτος, στήν ἐπέτειο αὐτῆς τῆς ἄρσεως, ὁ Πατριάρχης Ἀθηγόρας ἔκανε μία δήλωση, ἡ ὁποία, νομίζουμε, ἔχει μεγάλη σημασία καί γιά τή γενόμενη πράξη τῆς ἐν λόγῳ ἄρσεως, ἀλλά καί γιά τή μελλοντική πορεία πρὸς ὀλοκλήρωση τῆς ἐπανενότητος μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Πιο συγκεκριμένα: Ἔδωσε μία κανονική γραμμὴ γιά ἐπιτυχημένη συνέχιση αὐτῆς τῆς πορείας καί συνεργασίας μεταξύ τους καί γιά ἀποτελεσματική συνέχιση τῶν διμερῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν συνομιλιῶν τους, οἱ ὁποῖες δυστυχῶς δίνουν μέχρι σήμερα τήν ἐντύπωση ὅτι πᾶνε πότε μπρός-πίσω καί πότε δεξιά-ἀριστερά.

Πράγματι, ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας σέ Δήλωσή του τῆς 7.12.1966, τ. ἔ. στήν πρώτη ἐπέτειο τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων, ἔλεγε: «Δηλοῦμεν, ὅτι ἐν **ταπεινώσει** θά διακονήσωμεν περαιτέρω τῇ Ἀληθείᾳ τῆς Ἀδαιωρέτου Ἐκκλησίας, ἐτοιμῶς ἔχοντες, ἵνα διά σειρᾶς νέων ἐκκλησιαστικῶν πράξεων ἀγάπης συνεχίσωμεν τό ἔργον τῆς Πράξεως τῆς 7ης Δεκεμβρίου 1965, τόπον δίδόντες τῇ δυνάμει καί ἐνεργείᾳ τοῦ Παναγίου Πνεύματος»³.

Στήν ἴδια γραμμὴ ἀκολούθησαν καί οἱ λόγοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου τοῦ Α', ὁ ὁποῖος διαβεβαίωνε σέ μήνυμά του (τῆς 3.12.1977) πρὸς τόν Πάπα Ρώμης Ἰωάννη-Παῦλο τόν Β', μέ τήν εὐκαιρία τῆς δωδέκατης ἐπετείου τῆς γενόμενης ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1054, τά ἐξῆς: «Ἐτοιμοί ἐσμεν ἵνα καταρτίσωμεν πάντα τά ἀνά μέσον ὑμῶν καί ἡμῶν ἀπό τῶν αἰῶνων ὑψωθέντα μεσότοιχα»⁴. Μεσότοιχα τέτοια ἀσφαλῶς

προπαρασκευῆν τοῦ μέλλοντος θεολογικοῦ διαλόγου μεταξύ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν» (Ἐφημ. «Καθημερινή», τῆς 11.12.1965, σελ. 8).

² «Ἡ ἄρσις τοῦ ἀναθέματος, (Ἐπίκαιρα)», *Καινή Κτίσις* 42 (1965) 2944.

³ «Τόμος Ἀγάπης», Vatican-Phanar (1958-1970), Rome-Istanbul 1971, ἀριθμ. 142, σελ. 318-320.

⁴ «Ἐπίσκεψις», ἀρ. 180 (15.12.1977), σελ. 12.

είναι και οι έσφαλμένες θέσεις, αλλά και τά ακολουθήσαντα τό 1054 νεότερα αναθέματα.

Πρός ενίσχυση για την πραγματοποίηση των άνωτέρω μεταφέρουμε τούς πρωτοποριακούς λόγους του άγιου Ιωάννου του Χρυσοστόμου από τό έργο του «Περί του μή δεϊν αναθεματίζειν ζώντας ή τεθνηκότας», όπου εκτός των άλλων λέει: «Τά γάρ αίρετικά δόγματα, τά παρ' ών παρελάβομεν, αναθεματίζειν χρή, και τά άσεβή δόγματα έλέγχειν, πασαν δέ φειδώ (= φροντίδα, έγνοια) ανθρώπων ποιείσθαι, και εύχεσθαι υπέρ της αυτών σωτηρίας. Γένοιτο δέ πάντας ήμās . . . άπαντήσαι εν ήμέρα της άναστάσεως αυτώ τω έπουρανίω νυμφίω, προσφέροντας αυτώ πλείστους εν δόξη ώφεληθέντας εκ της ήμών συμπαθείας, χάριτι και φιλανθρωπία αυτου»⁵.

Στήν ίδια γραμμή κινήθηκε και μία μελέτη μας, την οποία συντάξαμε μετά από τις πολλές τότε και μετέπειτα συζητήσεις με τον τίτλο: «Τά αναθέματα Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως και κανονικότης της άρσεως αυτών» (1980). Σ' αυτήν περιλαμβάνονται ενδεικτικώς και τά έξης κεφάλαια: «Όλοκλήρωσις και επέκτασις της εκ μέρος του Πάπα γενομένης άρσεως» (σελ. 197 έξ.), καθώς και «Έπικύρωσις και ολοκλήρωσις της υπό του Πατριάρχου γενομένης άρσεως» (σελ. 209 έξ.), με τις έξης δύο τελευταίες παραγράφους σ' αυτό: 3. «Τό χρέος της ολοκληρώσεως» (σελ. 222), και 4. «Προϋποθέσεις της επικυρώσεως-ολοκληρώσεως της άρσεως» (σελ. 225).

Η μελέτη αυτή υποβλήθηκε ως διατριβή επί ύφηγεσία στή Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, με την οποία και ανακηρύχθηκα παμφηφεί ύφηγητής (ύπήρχε τότε ακόμη ο θεσμός αυτός) της έδρας του Κανονικού Δικαίου της εν λόγω Σχολής.

Μήπως, λοιπόν, πρέπει και σήμερα να έπανασυνδεθούμε με αυτή τη γραμμή και να τη συνεχίσουμε ως Όρθόδοξοι πρωτοστατούντος του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου; Μήπως δηλαδή θά πρέπει πρώτα να συζητηθούν και να λυθούν αυτά τά θέματα και να άρθούν κανονικώς και επισήμως τά σχετικά αναθέματα, για να μπορέσουμε να συζητήσουμε με την εύλογία του Θεου και των πρεσβειών των προηγούμενων γενεών άγιών χριστιανών αποτελεσματικά και χωρίς πολινδρομήσεις και άμφιβολίες ή άμφισημίες την πολυπόθητη ένότητα;

Έπίσης τό ότι δέν άκυρώθηκε ή γενόμενη άρση (1965) έχουμε ως μαρτυρία τό γεγονός της Μεγάλης Συνόδου της Κρήτης (2016), όπου κανέναν εκ των συνέδρων επισκόπων ούτε από τούς εκπροσώπους των αυτοκεφάλων Έκκλησιών δέν έθεσε τέτοιο θέμα ούτε καν τό έθιξε. Και επί πλέον στήν

⁵ PG 48, 952.

ἴδια Σύνοδο τέθηκε καί συζητήθηκε διεξοδικῶς καί τό θέμα τῆς ὑπάρξεως καί ἄλλων Ἐκκλησιῶν, μέ πρώτη φυσικά τή Ρώμη, σάν νά εἶχαν δεχθεῖ τά μέλη της τή γενόμενη ἄρση.

Ἀλλά τίθεται τό κανονικό ἐρώτημα, ποιοῦ εἴδους συζήτηση κάνουμε περί ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὅταν ἔχουμε κατά καιρούς ἐκφέρει διάφορους ἀφορισμούς καί ἀναθεματισμούς γιά ζῶντες καί κεκοιμημένους (τῶν) χριστιανῶν μελῶν αὐτῶν καί μάλιστα τῆς Ρώμης; Ὅταν μεσολαβοῦν ἀναθέματα, δέν ἔχουμε σχίσματα-σχίσμα καί πῶς τό σχίσμα θά τό ὀνομάσουμε Ἐκκλησία;

Καί ἐπί τῆ εὐκαιρία τίθεται καί τό ἐξῆς παρεμφερές ἐρώτημα: Καί ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία δέν ἔχει ἀφορίσει τούς ἀπομακρυνθέντες ἀπό αὐτήν Διαμαρτυρομένους (Προτεστάντες), πρᾶγμα τό ὁποῖο προφανῶς δέχτηκε καί ἡ Ὁρθόδοξη πλευρά; Δέν πρέπει ὅλα αὐτά νά ληφθοῦν ὑπόψη;

Γι' αὐτό μήπως θά πρέπει νά προηγηθεῖ ἐκεῖνο πού εἶχαμε γράψει παλαιότερα: Ὅτι πρῶτα πρέπει νά ἀρθοῦν οἱ μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καί τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν διαφορές καί τά ἀναθέματα καί ὕστερα ἀπό κοινοῦ νά ἀρθοῦν καί οἱ ἀφορισμοί ἀπό τούς Προτεστάντες κ.ἄ., κατόπιν τῶν ἀπαραίτητων κανονικῶν ἐνεργειῶν καί διαδικασιῶν. Καί μήν ξεχνᾶμε ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Κύριος πρὸς τούς ἀποστόλους καί παραδόθηκε καί στούς διαδόχους τους: «Ὅσα ἐάν δῆσητε ἐπί τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καί ὅσα ἐάν λύσητε ἐπί τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. 18,18). Καί βεβαίως καί οἱ ἀφορισμοί-ἀναθεματισμοί εἶναι ἓνα «δέσιμο».

Ἐπομένως πρέπει νά συνεχίσουμε τήν εὐαγγελική, πατερική καί πατρική γραμμή. Πρῶτα πρέπει νά τακτοποιήσουμε καί νά ἐντάξουμε διά κανονικῶν πράξεων ἄρσεως ἀναθεματισμῶν ζῶντες καί κεκοιμημένους χριστιανούς στόν ἐκκλησιαστικό ὄργανισμό, στό καθόλου σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καί ὕστερα νά μιᾶμε γιά τοπικές Ἐκκλησίες καί ἐκκλησιαστικές κοινότητες. Ὅταν ἡ συνέχεια αὐτῶν τῶν τμημάτων τῆς Ἐκκλησίας ἔχει «διακοπεῖ», πῶς μπορούμε νά μιᾶμε γιά ἐνιαία καί ἀδιάσπαστη Ἐκκλησία; Ἐκτός καί ἀγνοοῦμε, ἀπαξιῶνουμε καί ἔτσι «ἀποδοκιμάζουμε» τίς γενόμενες ἀφοριστικές πράξεις τῶν προγενέστερων ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν καί τῶν χριστιανικῶν πληρωμάτων, περιφρονώντας αὐτούς. Ὅποια συνέπεια καί ποιὰ ἀκολουθία!

Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους τό πιό συνετό, συνεπές καί κανονικό εἶναι νά γίνει ἡ «λύση» τῶν ἀναθεματισμῶν διά τῆς ἐνδεδειγμένης ἄρσεως ἐπισημῶς, ἀλλά καί ταπεινοφρόνως, ὅπως λέει καί ὁ Ἀθηναγόρας στήν

άνωτέρω δήλωσή του. Καί εάν οί πράξεις εκείνες του 1054 δέν παραθεωρήθηκαν, άν και ήταν μεμονωμένες, τ.έ. από όρισμένα πρόσωπα και από άντικανονικές άφορμές ή δικαιολογίες από τή μία πλευρά ή για άμυντικούς λόγους από τήν άλλη πλευρά, όμως πώς μπορούμε νά άγνοήσουμε και νά ύποτιμήσουμε τίς έπακολουθείσασες άφοριστικές πράξεις, οί όποιες έρείδοντο και σέ δογματικά και κανονικά θέματα;

Όποτε, για νά άρθοϋν τά έξενεχθέντα άναθέματα, πρέπει πρώτα αυτά νά διακριθοϋν και νά διαχωριστοϋν από τά άναθέματα προς τούς άνθρώπους, από εκείνα τά άναθέματα προς τά δογματικά-κανονικά θέματα και νά κατευθυνθοϋν προς αυτά, όπως ύποδεικνύει άνωτέρω και ό άγιος Ίωάννης ό Χρυσόστομος: «Περί του μή δεϊν άναθεματίζειν» για τούς πρώτους και «άναθεματίζειν χρή» για τά δεύτερα. Αλλά ως προς αυτά θά λέγαμε ότι δέν χρειάζεται καμμία άρση άφορισμοϋ, άφοϋ οϋτως ή άλλως εϊναι έσφαλμένα, αλλά ύπάρχει ανάγκη διορθώσεως ή άντικαταστάσεως σύμφωνα και μέ τήν αυθεντική παράδοση τής Έκκλησίας (Άγία Γραφή και άποφάσεις τών Οικουμενικών Συνόδων) και τήν προσεκτικότερη μελέτη. Ο Πατριάρχης Αθηναγόρας μίλησε για διακονία «**τῆ ἀληθεία** τής άδαιούετου Έκκλησίας».

A. Τέτοια λάθη-άστοχίες εϊναι μεταξύ άλλων κυρίως και κατά πρώτον τό Filioque (ότι δηλ. τό άγιο Πνεϋμα εκπορεύεται και εκ του Υίου). Τό μεσότοιχο αυτό και ή πέτρα σκανδάλου σήμερα βέβαια έχει ξεθωριάσει φυσιολογικώς, όπως συμβαίνει πολλές φορές στα άνθρώπινα μέ τήν πάροδο του χρόνου, αλλά και από τήν ανακάλυψη κατά θεία παραχώρηση ότι αυτό (τό Filioque) όφείλετο και σέ μία κακή άπόδοση, κακή μετάφραση, του πρωτότυπου έλληνικου κειμένου στη λατινική γλώσσα. Καί ιδίως όφείλετο στη μή κατάλληλη χρησιμοποίηση από τούς μεταφραστες τών γραμματικών προθέσεων τόσο τής Έλληνικῆς όσο και τής Λατινικῆς γλώσσας. Τούς διέφυγε τής προσοχῆς ότι οί προθέσεις **ex** και **a (ab)** τής Λατινικῆς άντιστοιχοϋν προς τίς προθέσεις **εκ-παρά** και **από** τής αρχαίας Έλληνικῆς γλώσσας. Καί αυτό εϊναι βασικό και σημαντικό, γιατί ενω οί πρώτες προθέσεις **ex** και **εκ(-παρά)** σημαίνουν τήν άμεση προέλευση π.χ. ενός προσώπου από άλλο, αντιθέτως οί προθέσεις **a** και **από** σημαίνουν τήν έμμεση (διά μέσου άλλου προσώπου) προέλευση ενός προσώπου από άλλο.

Έτσι όταν λέμε ότι τό Άγιο Πνεϋμα εκπορεύεται, προέρχεται *ex Patre*, σημαίνει τήν άμεση προέλευση από τόν Πατέρα, εκ μέρους του Πατρός, ενω, όταν λέμε ότι προέρχεται *a Patre*, σημαίνει ότι έμμέσως προέρχεται και από τόν Υίο (Filioque).

Γι' αυτό πολύ ὀρθῶς ἡ Β' Οἰκουμ. Σύνοδος θεοφωτίστως-θεοφρουρήτως στή μὲν Ἑλληνική γλῶσσα ὄρισε «τό ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον», στή δέ Λατινική γλῶσσα ὄρισε «qui ex Patre procedit», χωρὶς νά παρασυρθεῖ ἀπὸ τῆ λατινική μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ὅποτε μετὰ ταῦτα τό μεσότοιχο αὐτό τῆς ἀσυνεννοησίας μεταξύ Ανατολῆς καί Δύσεως κατ' οὐσίαν δέν ὑφίσταται, ἤρθη ἐκ μέσου αὐτῶν. Ὑπολείπεται ὅμως νά ἀποσυρθεῖ καί ἐπισήμως ἀπὸ τό λατινικό κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης καί τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

Β. Ἀλλά καί τό ἄλλο μεγάλο μεσότοιχο τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἐξουσίας κλονίζεται, χάνει τῆ δύναμή του, ἂν ἀκολουθήσουν καί οἱ δύο πλευρές πιστά τόν γ' καν. τῆς ὡς ἄνω Β' Οἰκουμ. Συνόδου, καθὼς καί τούς κη' καν. τῆς Δ' καί λστ' τῆς Πενθέκτης, οἱ ὁποῖοι κανόνες ἀπὸ συμφώνου κάνουν λόγο γιά πρεσβεῖα, ὁ δέ γ' καν. τῆς Β' εἰδικότερα γιά πρεσβεῖα τιμῆς, μέ πρῶτο στήν ἀρίθμηση τῆς σειρᾶς τῶν πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων τόν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπο.

Τώρα, ἂν θέλουν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι νά ἀναγνωρίζουν στόν Πάπα Ρώμης καί πρωτεῖο ἐξουσίας γιά ποιμαντικούς-ἀμυντικούς-συνεκτικούς λόγους, αὐτός εἶναι καί δική τους ὑπόθεση. Ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ὅμως δέν μποροῦν νά τό ἀπαιτοῦν. Ἄλλωστε οὔτε ὁ ἀπόστολος Πέτρος εἶχε κάποια ἐξουσία ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων ἢ τῆς Συνόδου τους, χωρὶς νά παύσει νά εἶναι στόμα καί στῦλος καί τῆς πρώτης, ἀλλά καί ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

Μέ ὅλες τίς ἀνωτέρω προϋποθέσεις καί ἐνέργειες ἀποδεικνύεται ὅτι μποροῦμε νά ἀκολουθήσουμε καί νά συνεχίσουμε μέ τῆ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τήν πορεία πού ἐγκαινίασε ὁ Πατριάρχης Αθηναγόρας μέ τόν Πάπα Παῦλο τόν ΣΤ', ὥστε νά ἐπιτύχουμε καί ἕναν πράγματι κοινό ἑορτασμό τοῦ Πάσχα ἐκτός ἀπὸ ἕναν μόνο σύγχρονο καί ἐπιφανειακό.

Χριστός Ανέστη.

Καλή Ανάσταση σέ ὅλους.

Παναγιώτης Ἰ. Μπούμης

Ὁμότ. Καθηγητής Παν/μίου Ἀθηνῶν